

Konservatoryum Conservatorium

Başvuru | Submitted 07.02.2025
Revizyon Talebi | Revision Requested 26.02.2025
Son Revizyon | Last Revision Received 26.02.2025
Kabul | Accepted 26.02.2025
Online Yayın | Published Online 28.02.2025

Kitap Değerlendirmesi | Book Review

🔓 Açık Erişim | Open Access

Performans Çalışmaları: Bir Giriş

Performance Studies: An Introduction

Beril Özer¹

¹ Kuruma bağlı değil / Non-affiliated, Konya, Türkiye

Anahtar Kelimeler Sahne Sanatı • Performans Sanatı • Performativite

Keywords Performing Arts • Performance Art • Performativity

Routledge, 2020 yılında Richard Schechner'in "*Performance Studies: An Introduction*" adlı kitabının dördüncü baskısını yayımladı. Türkçeye "*Performans Çalışmaları: Bir Giriş*" olarak çevrilebilen kitap, on bölümden oluşmaktadır. Eserin Türkçe çevirisi bulunmamaktadır. Eserin sayfa sayısı 382'dir.

Schechner, performans çalışmaları alanında öncü bir akademisyen, tiyatro yönetmeni ve kuramcıdır. 1934 doğumlu olan Schechner, performans sanatının teorisini geliştiren önemli isimlerden biridir ve özellikle performansın sosyal ve kültürel bağlamlarını inceleyen yaklaşımlarıyla tanınır. Schechner, performans sanatını yalnızca tiyatro ya da sahne sanatıyla sınırlamaz; ritüeller, günlük yaşam, politik eylemler ve spor gibi geniş bir yelpazeyi kapsayan bir olgu olarak ele alır. Performans kuramını geliştirirken antropoloji, etnografi ve psikoloji gibi disiplinlerden yararlanmıştır.

"*Performans Nedir?*" başlıklı birinci bölümde, performans kavramı yalnızca sahne sanatlarıyla sınırlı kalmayıp gündelik yaşam, spor, siyaset ve ritüeller gibi alanlarda ele alınır. Bireylerin kimlik inşasında ve toplumsal etkileşimlerde merkezi bir rol oynayan performans, disiplinlerarası bir çalışma alanıdır. Schechner, performansın temel unsurlarını "olmak", "yapmak", "yapmayı göstermek" ve "yapmayı göstermeyi açıklamak" kavramlarıyla açıklar. Performansın toplumsal rollerin ve kimliklerin inşasında temel bir araç olduğunu vurgular. "Make believe" ve "make belief" ayrımıyla, performansın bazen kurmaca, bazen ise inanç ve kimlik inşasının bir parçası olarak işlediğini belirtir. Küreselleşme ve dijitalleşmeyle birlikte performans,

“ Atıf | Citation: Özer, B. (2025). Performance Studies: An Introduction. *Konservatoryum–Conservatorium*, 12(1), 506-510. <https://doi.org/10.26650/CONS2025-1634991>

© This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

© 2025. Özer, B.

✉ Sorumlu Yazar | Corresponding author: Beril Özer ozerozerberil@gmail.com

özellikle sosyal medyada yeni bir boyut kazanmıştır. Bölüm, performans kavramını disiplinlerarası bir bakış açısıyla ele almaktadır. Schechner'in performansın hayatın her alanında var olduğunu göstermesi, bu alandaki akademik çalışmalara yeni bir perspektif kazandırmaktadır. Ancak bölüm, performansın tanımını oldukça genişleterek neredeyse her tür insan etkileşimini performans olarak değerlendirdiğinden, kavramın sınırlarını bulanıklaştırabilir. Bunun yanı sıra, disiplinlerarası bir yaklaşım benimsemesine rağmen, teorik çerçevenin nasıl uygulanacağı konusunda yeterli metodolojik yönlendirme sunmaması, özellikle akademik alanda çalışanlar için bir eksiklik olabilir.

“Performans Çalışmaları Nedir?” başlıklı ikinci bölümde, disiplinin tarihsel gelişimi ve disiplinlerarası yapısı ele alınır. Sanat, sosyal bilimler ve kültürel çalışmalarla ilişkili olan performans çalışmalarının kesin sınırları ve merkezi bir metodolojisi olmadığı vurgulanır. 1981’de New York Üniversitesi’nde kurumsallaşan bu alan, küreselleşme ve kültürel etkileşimlerle şekillenmiştir. Bölümde NYU ve NWU’nun performans çalışmalarına yaklaşımları incelenir. NYU, sahne sanatlarıyla sosyal bilimleri birleştirirken; Northwestern Üniversitesi (NWU), sözlü anlatım ve etnografiye odaklanır. Farklı yaklaşımlar olsa da disiplinin geniş perspektiften değerlendirilmesi gerektiği konusunda uzlaşılr. Platon, Aristoteles, Derrida, Foucault ve Baudrillard gibi düşünürlerin performans ve toplumsal gerçeklik üzerine görüşlerine yer verilir. Ayrıca, Victor Turner’ın liminalite ve sosyal dramalar üzerine çalışmaları ele alınır. Bölüm performans çalışmalarının akademik çerçevesini geniş bir tarihsel ve teorik bağlamda ele almaktadır. Disiplinin farklı metodolojilere açık olması, onu dinamik ve gelişmeye elverişli bir alan hâline getirirken, kültürel ve toplumsal bağlamlarla etkileşimini de güçlendirmektedir. Bölümde performans çalışmalarının sınırları oldukça genişletilmiştir ve bu nedenle, disiplinin belirli bir metodolojik çerçeveye tam olarak oturtulamamaktadır. Bu durum, performans sanatının sınırları hakkında bir belirsizlik yaratabilir.

“Performans Süreçleri” başlıklı üçüncü bölümde, performans sanatları bir model olarak ele alınarak, performans süreçlerinin gelişimi ve farklı bağlamlardaki uygulamaları incelenir. Schechner, tiyatro, dans ve müziğin, günlük yaşamdan politikaya kadar birçok alanda performansı anlamak için uygun modeller olduğunu vurgular. Hiçbir performansın kendiliğinden oluşmadığı, belirli aşamalardan geçtiği belirtilir. Performans süreci üç aşamaya ayrılır: Ön-performans (hazırlık, prova), kamuya açık performans (icra, etkileşim), performans sonrası (eleştiri, arşivleme, yeniden sahneleme). Aristoteles’in klasik modeli ve Turner’ın sosyal drama modeli üzerinden performansın zaman akışı değerlendirilir. Aristoteles modeli başlangıç, orta ve son aşamalarını içerirken, Turner’ın modeli ihlal, kriz, onarıcı eylem ve yeniden bütünleşme süreçlerine odaklanır. Performansın çerçeveler içinde işlediği, bazı durumlarda kurallara bağlı, bazen ise doğaçlamaya açık olduğu belirtilir. Performans dörtgeni modeli, kaynakçılar, yapımcılar, oyuncular ve izleyicilerin süreci nasıl yönlendirdiğini açıklar. Dijitalleşmenin performansı dönüştürdüğü ve gelecekte daha interaktif ve sanal ortamlara taşınacağı öngörülür. Bölüm, performansın sanat, siyaset ve günlük yaşamla nasıl kesiştiğini açıklayarak disiplinlerarası bir perspektif sunmaktadır. Ayrıca, sosyal medya ve dijitalleşmenin performans üzerindeki etkilerine değinmesi, konunun günümüz bağlamında nasıl evrildiğini göstermesi açısından değerlidir. Ancak, bölüm performans süreçlerini detaylıca açıklarken, özellikle doğaçlama ve kendiliğinden gelişen performanslara yeterince yer vermemektedir. Performansın belirli aşamalardan geçtiğini vurgulasa da performansların plansız da ortaya çıkabileceği göz ardı edilmiştir.

“Performansın Geniş Yelpazesi” başlıklı dördüncü bölümde, performansın yalnızca sanatta değil, günlük yaşamın her alanında var olduğu vurgulanır. Schechner, toplumsal rollerin sergilendiğini ve bireylerin sürekli bir gözlem altında bilinçli ya da bilinçsiz performans sergilediğini belirtir. Mahkemeler, infazlar, tıp ve siyaset gibi alanlar performansın bir parçası olarak ele alınır. Michael Kirby’nin beş aşamalı modeli, en basit hareketlerden karmaşık duygusal aktarımlara kadar performansın gelişimini açıklar. Stanislavski ve Brecht karşılaştırılarak, izleyici üzerindeki etkileri incelenir. Kuklalar, maskeler ve hibrit performanslar aracılığıyla kimlik dönüşümü tartışılır. Performansın politik boyutu, mitingler, gösteriler ve tarihi duruşmalar

üzerinden ele alınır. Liderler ve politikacılar bilinçli roller oynarken, günümüzde medya bireylerin kendilerini sahneleme alanı yaratır. Bölüm farklı teorisyenlerin yaklaşımlarını karşılaştırarak performansın farklı biçimlerini sistematik bir çerçevede ele alması bakımından önemlidir. Ancak, bölümde performansın toplumsal yönüne dair geniş bir çerçeve sunulsa da günlük hayattaki performansın psikolojik boyutuna daha fazla yer verilebilirdi. İnsanların toplumsal rolleri bilinçli mi yoksa otomatik bir şekilde mi oynadığı konusunda daha detaylı bir tartışma eksik kalmıştır. Ayrıca, medya ve dijitalleşmenin performans üzerindeki etkisine değinilse de sanal ortamda bireylerin kimlik oluşturma süreçleri derinlemesine incelenebilirdi.

“Ritüel” başlıklı beşinci bölümde ritüellerin doğası, işlevleri ve evrimi ele alınır. Hem dini hem seküler bağlamlarda toplumsal düzeni pekiştiren kodlanmış performanslar olarak tanımlanır. Émile Durkheim ve Catherine Bell, ritüellerin dramatik temsillerle benzerliğini ve performans boyutunu vurgular. Ritüeller geçiş, kutsal ve seküler olmak üzere sınıflandırılır. Dini ve seküler ritüellerin iç içe geçtiği, devlet törenlerinin kutsal nitelik kazanabildiği belirtilir. Sanat ve ritüelin kesişimi ele alınarak, çağdaş sanatçıların geleneksel ritüellerden esinlendiği anlatılır. Victor Turner’ın sosyal dramalar modeli, ritüellerin toplumsal değişimle nasıl bağlantılı olduğunu açıklar. Teknolojinin ve küreselleşmenin ritüelleri nasıl dönüştürdüğü tartışılır. Bölümün en güçlü yönü, ritüelleri disiplinlerarası bir çerçevede ele alması ve sosyal bilimlerden sanata kadar geniş bir bağlamda incelemesidir. Ritüellerin tarihsel ve kültürel evrimine değinmesi, sosyal dramalar modeliyle toplumsal dönüşümlerle nasıl bağlantılı olduğunu göstermesi bölümü akademik açıdan güçlü kılmaktadır. Ancak, bölüm ritüellerin birey üzerindeki psikolojik ve bilişsel etkilerine daha fazla yer verebilirdi. Özellikle ritüellerin bireylerin duygusal ve zihinsel durumlarını nasıl değiştirdiği, nörobilimsel çalışmalarla daha ayrıntılı ele alınabilirdi. Ayrıca, modern toplumlarda yeni ortaya çıkan ritüellerin nasıl şekillendiğine dair daha fazla somut örnek verilerek, teorik çerçevenin günümüz bağlamında nasıl işlediği daha net gösterilebilirdi.

“Oyun” başlıklı altıncı bölümde oyunun tanımı, toplumsal ve kültürel işlevleri ele alınır. Oyun hem eğlence hem de toplumsal organizasyonun parçası olarak var olur ve ritüelle arasındaki sınırın bulanık olduğu vurgulanır. Sanatsal yaratıcılığı teşvik ettiği gibi, askeri tatbikatlar ve strateji simülasyonları gibi ciddi amaçlarla da kullanılır. Victor Turner, oyunu “destedeki joker” olarak tanımlayarak, sistem içinde ve dışında var olabilen bir unsur olduğunu belirtir. Roger Caillois, oyunları rekabet (agon), şans (alea), taklit (mimikri) ve bilinç değişimi (ilinx) olarak sınıflandırır. Mihaly Csikszentmihalyi, oyunun akış (flow) deneyimi yaratarak bireyleri sürece tamamen kaptırdığını açıklar. Clifford Geertz’in “derin oyun” kavramı, yüksek risk içeren oyunlara duyulan ilgiyi açıklar, “karanlık oyun” ise kuralların bilinçli ihlaliyle tehlike içeren oyunları tanımlar. Sanat, tiyatro, dans ve müzik oyunla iç içe geçerken, Hint ve Batı felsefelerinde oyunun farklı algılanışı ele alınır. Derrida ve Heisenberg, oyunun felsefi ve bilimsel bağlamlarını tartışır. Bölüm konunun hem psikolojik hem de kültürel yönlerini anlaşılır kılmaktadır. Ancak, oyunun modern dijital dünyadaki yeri hakkında daha fazla tartışma içerebilirdi. Video oyunları, sanal gerçeklik deneyimleri ve sosyal medya etkileşimlerinin oyun teorileriyle nasıl ilişkili olduğu konusunda daha fazla vurgu yapılması, bölümü günümüz bağlamında daha güçlü hâle getirebilirdi. Ayrıca, oyun ve psikolojik gelişim arasındaki ilişkiye daha fazla yer verilerek, bireylerin oyun yoluyla kimlik inşası süreçleri daha detaylı ele alınabilirdi.

“Paleolitik Çağda Performans” başlıklı yedinci bölümde mağara sanatının yalnızca estetik değil, ritüel ve toplumsal hafızayla bağlantılı olduğu ele alınır. Mağara resimleri, bilinmeyen performansların izlerini taşıyan ritüelistik eserler olarak değerlendirilir. Şamanistik pratikler, av büyüsü ve inisiyasyon törenleri, mağaralarda gerçekleştirilen erken performans biçimleri olarak öne çıkar. Kadın figürleri ve “Venüs” heykelticikleri, sanatın doğurganlık ve cinsiyet rolleriyle ilişkisini gösterirken, maskeli erkek tasvirleri farklı yorumlara yol açar. Lascaux, Chauvet ve Trois Frères mağaralarındaki resimler, anlatısal yapı içerirken, Montelle’in “paleotiyatro” teorisi, mağaraların erken tiyatro alanları olabileceğini öne sürer. Şamanların müzik, dans ve maske kullanımıyla dramatik ritüeller gerçekleştirdiği düşünülür. Sanatın ve performansın erken insan topluluk-

larındaki işlevine dair teorilere yer vermesi bölümü zenginleştiren bir unsurdur. Ancak, bölümde mağara sanatının kesin işlevlerine dair spekülasyonlara fazlaca yer verilmesi, konunun belirsizliğini artırabilir. Sanatın ritüelistik mi, estetik mi, yoksa her ikisiyle de mi ilişkili olduğu net olarak belirlenemediğinden, bu noktada daha fazla arkeolojik ve antropolojik kanıtı ihtiyaç duyulmaktadır.

“*Performativite*” başlıklı sekizinci bölümde performatiflik kavramının dil, sanat, siyaset ve toplumsal kimlik üzerindeki etkisi ele alınır. J.L. Austin, bazı ifadelerin yalnızca bilgi vermekle kalmayıp bir eylemi gerçekleştirdiğini belirtir. John Searle, dilin toplumsal gerçeklikleri inşa eden bir mekanizma olduğunu savunurken, Jacques Derrida, anlamın bağlama göre değiştiğini ve toplumsal yapıların performatif süreçlerle inşa edilebilir olduğunu öne sürer. Bölüm, medya, siyaset ve toplumsal cinsiyet bağlamında performatifliği tartışır. Judith Butler, cinsiyetin biyolojik değil, tekrar edilen eylemlerle inşa edilen bir süreç olduğunu vurgular. Jean Baudrillard, modern toplumda gerçek ve kurgu arasındaki sınırların kalktığını ve simülasyon çağında yaşadığımızı ileri sürer. Performans sanatı, kimlik inşası ve simülasyon kavramları üzerinden ele alınarak, Marina Abramović ve Carolee Schneemann gibi sanatçılar geleneksel algıları sorgulayan örnekler olarak verilir. Bölümde Austin, Searle, Derrida, Butler ve Baudrillard gibi düşünürlerin görüşleri bir araya getirilerek, performatifliğin toplumsal hayatın her alanında nasıl işlediği kapsamlı bir şekilde tartışılmıştır. Ancak, bölümde dijitalleşmenin performatiflik üzerindeki etkisi daha ayrıntılı ele alınabilirdi. Sosyal medya platformlarının bireylerin kimliklerini nasıl şekillendirdiği konusunda daha fazla analiz yapılabilirdi. Ayrıca, performatifliğin siyaset ve hukuk bağlamındaki etkileri genişletilerek, devletlerin ve kurumların bu kavramı nasıl kullandığına dair somut örnekler daha fazla vurgulanabilirdi.

“*Sosyal Medya*” başlıklı dokuzuncu bölümde sosyal medyanın kimlik, mahremiyet, politik etki ve dijital performans üzerindeki rolü ele alınır. Kişisel ve politik alan arasındaki sınırları bulanıklaştıran sosyal medya, bireylerin kimliklerini performatif şekilde inşa etmelerine olanak tanır. Gözetim ve mahremiyet, bireylerin sürekli izlenme hissiyle yaşamasına ve içeriklerinin kalıcılığı nedeniyle kimliklerinin risk altında olmasına yol açar. Michel Foucault’nun panoptikon kavramı, sosyal medyanın bireyleri kendi davranışlarını düzenlemeye zorlayan bir gözetim mekanizması olarak işlediğini açıklar. Sosyal medya platformlarının büyük teknoloji şirketleri ve devletler tarafından manipüle edilebilecek ekonomik ve politik güç merkezlerine dönüştüğü vurgulanır. Sosyal medya, demokratik katılımı artırabileceği gibi sahte haberler, dezenformasyon ve dijital manipülasyon yoluyla toplumu yönlendirme riski de taşır. Bireyler burada farklı kimlikler sergileyebilir, ancak paylaşımlarının kalıcılığı nedeniyle kendilerini ifade etmek konusunda baskı hissedebilirler. Büyük veri ve dijital manipülasyon, özellikle seçim süreçlerinde kamuoyunun şekillendirilmesinde etkili bir araç hâline gelmiştir. Bölümde sosyal medyanın farklı boyutları bir arada ele alınmış ve teknolojinin toplumsal süreçleri nasıl şekillendirdiğini kapsamlı bir şekilde tartışılmıştır. Sosyal medyanın politik etkisi, bireysel kimlik inşası, ekonomik güç dinamikleri ve gözetim mekanizmaları gibi konular, disiplinlerarası bir perspektifle ele alınarak günümüz dünyasıyla bağlantılı hâle getirilmiştir. Ancak, bölümde sosyal medyanın bireyleri nasıl güçlendirdiği, toplumsal hareketlere nasıl katkı sunduğu ve bilgiye erişimi nasıl demokratikleştirdiği daha fazla incelenebilirdi.

“*Kültürlerarası ve Küresel Performanslar*” başlıklı onuncu ve son bölümde küreselleşmenin kültürel, ekonomik ve politik boyutları performans perspektifinden ele alınır. Küreselleşme, toplumsal eşitsizlikleri derinleştirirken, sanatı ve kültürel etkileşimi de şekillendirmektedir. Küreselleşmeye karşı direniş ve popülist hareketler incelenerek, ekonomik eşitsizliklerin milliyetçi ve otoriter liderlere desteği artırdığı vurgulanır. Kültürlerarası performanslar, Batı ve Doğu’nun karşılıklı etkileriyle gelişirken, sanat küresel hegemonya ve eşitsizliklere karşı bir direniş aracı olarak da kullanılır. Japon Butoh dansı, Çin modern tiyatrosu ve Brecht’in Asya performanslarından etkilenmesi, bu süreçte örnek gösterilir. Terörizmin küresel performatif bir eylem olduğu, 9/11 gibi olayların medya aracılığıyla dramatize edilerek küresel korku yarattığı belirtilir. Olimpiyatlar, küresel performansın en büyük sahnesi olarak değerlendirilerek, sporun uluslararası

politikada nasıl bir araç olduğu tartışılır. Bu bölümün en güçlü yönü, küreselleşmeyi sadece ekonomik ve politik bir süreç olarak değil, aynı zamanda kültürel ve sanatsal bir fenomen olarak ele almasıdır. Küreselleşmenin sanat üzerindeki etkilerini, Doğu-Batı etkileşimleri ve kültürel hibritleşme gibi konular üzerinden ele alarak disiplinlerarası bir bakış açısı sunması, bölümü oldukça kapsamlı hâle getirmektedir. Ayrıca, küreselleşmenin sadece bir ilerleme hikayesi olmadığını, küresel eşitsizlikler, popülist tepkiler ve kültürel direniş hareketleriyle karmaşık bir süreç olduğunu göstermesi de önemli bir katkıdır. Ancak, bölümde küreselleşmenin teknolojik boyutu daha fazla incelenebilirdi. Dijitalleşmenin küresel kültürel etkileşimleri nasıl hızlandırdığı, sosyal medya ve internetin küreselleşen sanat formları üzerindeki etkileri derinlemesine ele alınabilirdi.

Richard Schechner'in bu eseri, performansın yalnızca sanatsal bir etkinlik değil, aynı zamanda toplumsal, kültürel ve politik süreçleri anlamlandıran geniş kapsamlı bir disiplin olduğunu ortaya koymaktadır. Yazar, disiplinlerarası bir bakış açısıyla performansı ritüellerden gündelik hayata, sanattan siyasete kadar uzanan geniş bir çerçevede ele almakta ve alanın metodolojik temellerini kapsamlı bir şekilde tartışmaktadır. Bununla birlikte yazarın performans kavramını oldukça geniş bir perspektiften ele alması, bazı durumlarda disiplinin sınırlarını bulanıklaştırabilir. Tüm bu yönleriyle eserin, performans sanatıyla ilgilenenler ve benzer disiplinlerden araştırmacılar için önemli bir başvuru kaynağı olduğunu söyleyebilirim.

Hakem Değerlendirmesi	Dış bağımsız.
Çıkar Çatışması	Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.
Finansal Destek	Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer Review	Externally peer-reviewed.
Conflict of Interest	The author has no conflict of interest to declare.
Grant Support	The author declared that this study has received no financial support.

Yazar Bilgileri	Beril Özer
Author Details	¹ Kuruma bağlı değil / Non-affiliated, Konya, Türkiye
	 0000-0001-5638-2181 ozerozerberil@gmail.com

Kaynakça | References

Schechner, R. (2020). *Performance studies: An introduction*. Routledge.

